

Ո Ի Ղ Ե Ր Ձ

Տ. ԹՈՐԳՈՄ ԱՐՓԵՊՍ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՎԱՐՁԱՊԵՏ ՖԱՏԷՅ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ ՆԵՐԿԱՅՈՒԹԵԱՆ, 1
ԱՍԵՆԱՅ ՆԱՅՈՑ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ ԿՈՂՄԷ ՏՐՈՒԱԾ ԱՅՑԵԼՈՒԹԵԱՆ ԱՌԻԹՈՎ

Մեծայարգ Տիար Վարչապետ,

Ամենայն Հայոց Հայրապետի բոլրաժողովում կ'ուզեմ մեր բոլորին ուրախությունը եւ խանդավառությունը արտայայտել:

Ուրախութեան առիթները զանազան են մեր ժողովուրդի կեանքին մէջ: Կ'ուրախանանք մեր սուրբերու կեանքով, մեր հերոսներու կեանքով, մեր հայրենի պետութեան իրագործումներու առիթով, բազմաթիւ սարեղարձներու յիշատակութեամբ:

Այսօր սակայն ուրիշ ուրախություն մը կ'աւելնայ այդ բոլորին վրայ:

Մեր ժողովուրդի պատմութեան ընթացքին հետեւանով, այսօր մեզի երկու թանկագին աւանդներ ժառանգ հասած են:

Այս երկու թանկագին աւանդներէն մէկը ափ մը հող է հայրենի, պատմական Հայաստանէն: Ձեր խօսքին մէջ յիշեցիք թէ երեսուն հազար ֆառակուսի բիլլէթը է միայն ափ մը այդ հողը: Մեր իսկական հայրենիքը սակայն Տասն անգամ աւելի է: Եւ պատմական Հայաստանն է մեր հայրենիքը: Եւ մեր հայրենի կառավարությունը իրաւասէրն է այդ պատմական Հայաստանին:

Այսօր, Ամենայն Հայոց Հայրապետի գլխաւորութեամբ, կը ներկայանանք մեր հայրենի կառավարութեան Վարչապետին, որովհետեւ նա, իր անձին մէջ եւ իր պատգովին միջոցաւ, ինչպէս Ամենայն Հայոց Վեհափառ Կաթողիկոսը իր խօսքին մէջ յայտնեց, կը խնայէ իր ժողովուրդին պատմութիւնը, գիտէ իր ժողովուրդին ֆառած զուլումները, ապրած սարագրութիւնները, կոտորածը եւ աւերածը: «Մահուան անդունդին եզերքը հասած» օրերուն յիշատակը ա՛լ անջնջելի է հայ մարդերուն մէտն ու սրտէն:

Եւ այս բոլորին հակառակ՝ դեռ ողջ է այդ ժողովուրդը, աշխոյժ եւ ստեղծագործ: Աւելի առողջ եւ կեանքով լեցուն: Եւ այդ՝ մեր ուրախութեան աղբիւրն է:

Մեր հայրենի կառավարութեան կողմին, մեր ժողովուրդին միւս աւանդը, հայ ժողովուրդի հոգեւոր կեանքին բազմադարեան կեդրոնը եւ ազնադրիւրը եղող Մայր Եկեղեցին՝ Սուրբ Էջմիածինն է: Նա էլ կանգուն է այսօր, նա էլ պայծառ է այսօր: Նա էլ պատմութեան մէջ ապրած է նոյն կեանքը մեր ժողովուրդի սարագրութեան, կործանումի, աւերածի: Եւ սակայն մեր ժողովուրդի հոգիին պէս, որ ստեղծագործ հոգի է, նա էլ չէր կարող մեռնիլ: Թշնամիներ փորձեւ են մարմինը մեռցնել: Բայց անոնք չեն գիտեր որ մեր ժողովուրդը իր ֆրիսունէական հաւաստէն եւ Աւետարանէն ստրկած է չլախնալ մարմինը սպաննողներէն: «Վախճէք միայն անոնցմէ՝ որոնք կարող են հոգին մեռցնել»: Եւ այդ հոգին մեռցնողը դեռ չէ եկած հայ ժողովուրդին համար:

Այս երկու աւանդները մեր ուրախութեան աղբիւրներն են: Եւ այսօր, անցեալի զուլումներուն հակառակ, երբ կը տեսնենք մեր հայրենիքը ծաղկած եւ մեր Սուրբ Էջմիածինը կանգուն, արասաւհմամի հայութիւնը չի կրնար կորսուիլ եւ իր ինքնութիւնը կորսնցնել: Այն հայութիւնը՝ որ իր աչքը կ'ուղղէ Աւարաշի գագաթին, որ կը տեսնէ իր պէտականութիւնը, հայ պետութիւնը՝ իր ժողովուրդին ծոցին մէջ գործող: Այն հայութիւնը՝ որ գիտէ թէ իր հոգիին աղբիւրը եւ կեդրոնը եղող Սուրբ Էջմիածինը լոյս է երկինքէն իջած, եւ ոչ ոք կարող է երկինքէն իջած լոյսը մարել:

Եւ այս հոգին ահա կը պայծառանայ մեր հայրենի հողին վրայ, եւ այն բոլոր իրագործումներուն մէջ, որոնց մանրամասնեալ պատկերը գեղեցկօրէն ներկայացուցիք դուք մեզի:

Ուրիշներու կարգին չեմ կրնար չյիշել իմ փորձառութիւնը եղեռնի Յուլիսի մասին առջեւ, Միծեռնակաբերդի մէջ:

Ուրբաթ առաւօտ, առանձինն այցելեցի: Եւ Երջապատի լուստեան մէջ, դէպի վեր գալարուող բոցին դիմաց նստայ սանդուխներուն վրայ: Ու մտիկ բրի ամբողջ երաժշտութիւնը:

Հոգիիս խռովին մէջէն միտքս իր մխիթարանքը կը փնտռէ: Ահա մեր հայրենի կառավարութիւնը կամենէ ունեցեր այս գեղեցիկ յուսարձանը կանգնելու: Ան մեր փոքրիկ հողի եւ մեր պատմութեան ամապնդումն է, տեսականացումը, սլացքը դէպի երկինք: Եւ անոր հարստապետութեան հետ ընդելուզուած, անոր պատերէն ծորող երաժշտութիւնը, որ մտիկ բրի ծայրէ ծայր, ետ բերաւ ինծի կեանքը Կոմիտաս Վարդապետին: Զէի կրնար չյիշել զայն, որ մեր ժողովուրդի հանճարին արտայայտութիւնն է իր երգերուն միջոցաւ: Այնտեղ մեր ժողովուրդին ամբողջ կեանքն է արտայայտուած, իր բոլոր երեսներով: Ու ներսէն մի քիչ կատաղած, մարդասպան ու ցեղասպան յայտարարեցի որ եւ՛ մէկ ժողովուրդ, որ կարող է եւ համարձակել է Կոմիտաս Վարդապետ մը խելագարեցնել եւ սպաննել:

Բարեբախտաբար, այս պարագային եւս, թեւամին չկարողացաւ հոգին մեղցնել:

Իսկ միւս փորձառութիւնս կու գայ յոյսին երաւելիքը տալու մեր ժողովուրդի ապագային նկատմամբ:

Անգամ մը, երբ դուրս կու գայի Միծեռնակաբերդի յուսարձանէն, երեկոյեան մթնադիմ, երիտասարդ զոյգ մը, իրենց երախան կառփի մը մէջ դրած՝ օրորոցի տարիքին, անցան հովէն դէպի յուսարձան: Ու լսեցի հայրը՝ որ կ'ըսէր. «բալիկ ջան, գիտե՞ս թէ ուր եմ տանում քեզ»: Ինչպէ՞ս կրնաս մարմնիկդ մէջէն անցնող ուրախութեան սարսուռը զսպել:

Ահա թէ ինչո՞ւ կ'ըսեմ. որքան ասեմ ունիմք մեր հայրենի հողին վրայ մեր հայ պետութիւնը, ունիմք մեր հոգիին ակնաղբիւրը՝ Սուրբ Էջմիածինը կանգուն, եւ ունիմք մեր ժողովուրդը որ կարող է օրորոցի մանուկին փսփալ՝ «բալիկ ջան, գիտե՞ս թէ ուր եմ տանում քեզ», մեր ուրախութեան ու խանդավառութեան մէջ պիտի չձանձրանանք երգել՝ «Մաղկիւր ազատ իմ հայրենի»:

ՀՈԳԵԻՈՐ ԿԵԱՆՔ

Կը կրկնենք յաճախ այս վերադիրը թուրքերէն, առանց ըմբռնելու անոր էութիւնը կամ զգալու անսահման կարեւորութիւնը՝ զոր ան ունի մեղմէ իւրաքանչիւրին համար:

Հոգեւոր կեանքը Որբա՞ն տարտամ ու վերադարձն կը թռչի ան յաճախ, հանդերձեալ կեանքի մը հաւատքէն ու համագումէն բոլորովին ձեռնթափ չեղած մարդերու մօտ նոյնիսկ Ունինք մեր աւարեան, աշխատանքի ժամերը, հանգիստի ու վայելքի պահերն ու մեր ընդունակութիւնները, նախադրութիւնները մշակելու, զարգացնելու առիթները: Ու անոնք բուսական են օրուայ մը մեր ժամանակացոյցը լիցնելու: Նիւթական ու նիւթապաշտ աշխարհի մը բնակիչներն ենք ու նիւթէն զատ ուրիշ բաներ մեր հետաքրքրութեան ծիրէն ներս ընկալելու ոչ առիթը և ոչ ալ արամագրութիւնը կը բնանք գտնել:

Այս է նա առաւելեալ ու օկգրունքը ամէն կարճատիւ արարածի: Ապրիլ այս օրուան համար միայն: Ապրիլ՝ տեսանելի այս աշխարհին համար միայն: Զայն անդրանցող ո՛չ մէկ հետաքրքրութիւն:

Եւ սակայն, բոլոր կրօնքները, ու մանաւանդ Քրիստոնէութիւնը, կը պատգամեն թէ թիւր է ու թերի՝ վերոյիշեալ օկգրունքը կեանքի, թէ՛ նիւթէն ու ժամանակաւորէն վեր կտոյ անհունն ու անժամանակը, և թէ ներկայի մեր հաճոյքներն ու սէրերը անկայուն են որքան

մակերեսային ու ծանծաղ, հովի մը շունչէն ու քմայէն չարտուելու և անհետանալու ճակատագրուած ուշ կամ կանուխ:

Մեղմէ շատեր սովոր են միակողմանիօրէն մօտենալ կեանքի ըստմատեսակ ու բազմակնճիւ երեւոյթներուն: Բաւարարել՝ Տիրոջմէ արուած և Տիրոջ երթալու ճակատագրուած, առուել՝ Վենիզուանի Ատուածոյ տաճարը ըլլալու սահմանուած իրենց հոգիները անկայուն ու յարափոփոյ աշխարհի մը նոյնքան անկայուն ու ճիղճ բարիքներով: Մարդե՞ր՝ որոնք օր մը անէանալու, փոշիի վերածուելու ալըտուած հեռանկարին չեն կրնար հակադրել յաւիտեանպէս տեւող պայծառ երազը, բարի ու որդար արեգակին նման մեր կասկածներուն ու պատրտիքներուն մառախուղին վրայ իր յուսալուծ ծիածանը կամարող: Անո՞թ ինչու չփոթ ու ալժժոյն է մեր ներկան, ու նուազ չփոթ ու սեւթոյն չի թռչի նաև ապագան:

Կ'ընենք այս հաստատումները հաստատայն համոզումով թէ հոգեւոր կեանքի կարեւորութիւնը ըմբռնելու նախապայմանն իսկ է հանդերձեալ կեանքի հանդէպ սնուցած մեր հաւատքը, որ մաս կը կազմէ քրիստոնէական ճշտաթափանչ Սոյգ կենարար հաւատքէն զուրկ եղիւլի որքան արգահտակի տարածներ քրիստոնեայ նկատելն իսկ սրբապղծութիւն է:

Քրիստոնեան Յոյսի մարդն է առաւելաբար, Հաւատքին ու Սէրին չափ ու նման, Յոյսն ալ իր դերն ու դիրքը ունի իր առօրեայ կեանքին մէջ: Կը յուսայ Տիրոջ բարութեան ինչպէս ամենակարողութեան: Կը յուսայ մանաւանդ օր մը Անոր մօտ ու հետ ապրելու գերագոյն երանութեան: Անոր որդիներէն կոչուելու գերապոնց պատելին:

Եւ սակայն ինքնախաբէութեան մը զոհերը եղած կ'ըլլանք պարզապէս, եթէ

Յիւ, երգանլուրեան դու իմ օրրան»: Եւ անոր կողմին շարունակել օրհներգել՝ «եկայի բիւնեսցուք սուրբ զխորանն լուսոյ, Բանգի ի սմա ծագեաց մեզ լոյս ի Հայաստան աշխարհի»:

Եւ փառք կու տանք Աստուծոյ մեր այս բոլոր ուրախութիւններուն համար:

26 Սեպտ. 1983